

Iwona Iskierka

Edukacja dorosłych w programie ERASMUS+

Dydaktyka Informatyki 10, 38-46

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Iwona ISKIERKA

*Dr inż., Politechnika Częstochowska, Wydział Elektryczny, Instytut Informatyki,
ul. Armii Krajowej 17, 42-200 Częstochowa; iwona.iskierka@el.pcz.czyst.pl*

EDUKACJA DOROSŁYCH W PROGRAMIE ERASMUS+ ADULT EDUCATION IN ERASMUS+ PROGRAM

Słowa kluczowe: system edukacji, Erasmus+.

Keywords: educational system, Erasmus+.

Streszczenie

W artykule omówiono zagadnienia związane z ideą kształcenia dorosłych w programie Erasmus+. Program Erasmus+ wszedł w życie 1 stycznia 2014 roku i jego realizacja jest zaplanowana na siedem lat, do roku 2020. W wielu programach Unii Europejskiej realizowane są działania w dziedzinie edukacji i doskonalenia zawodowego. Również w Polsce opracowano strategię rozwoju kształcenia ustawicznego, zgodną z ideą działań Unii Europejskiej w tej dziedzinie. Zgodnie z podstawowym założeniem programu Erasmus+ inwestowanie w kształcenie i szkolenie jest kluczem do uwolnienia ludzkiego potencjału, bez względu na wiek i sytuację społeczną.

Summary

The article discusses the issues related to the idea of adult education in the Erasmus+. The Erasmus+ program came into force on January 1st 2014 and its implementation is scheduled for seven years, until 2020. In many European Union programs are carried out activities in the field of education and training. Also in Poland, a strategy to develop lifelong learning, consistent with the idea of EU action in this area. In accordance with the basic premise of the Erasmus+ investment in education and training is the key to unlocking human potential, regardless of age and social situation.

Wprowadzenie

Działania w dziedzinie edukacji są realizowane w wielu programach Unii Europejskiej. Uczucie się przez całe życie (ang. *Lifelong Learning Programme*) to program Unii Europejskiej w dziedzinie edukacji i doskonalenia zawodowego który był przewidziany na lata 2007–2013. W programie kontynuowane były

działania prowadzone wcześniej w programach SOCRATES, Leonardo da Vinci, Jean Monnet, e-Learning i European Language Label. W dniu 1 stycznia 2014 r. wszedł w życie program Erasmus+ i zastąpił dotychczasowe programy: „Uczenie się przez całe życie” (oraz jego programy sektorowe – Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius i Grundtvig), akcję Jean Monnet, program „Młodzież w działaniu” oraz pięć innych programów (m.in. Erasmus Mundus i Tempus). Realizacja programu zaplanowana jest na siedem lat, czyli do roku 2020¹. Działania w dziedzinie edukacji dorosłych obejmują sektor realizujący Akcje 1 i 2 programu Erasmus+ w odniesieniu do instytucji związanych z edukacją osób dorosłych. Akcja 1 to działania związane z tzw. mobilnością edukacyjną, natomiast Akcja 2 obejmuje współpracę na rzecz innowacji i dobrych praktyk. Program Erasmus+ kontynuuje tradycje programu Grundtvig, działającego w latach 2007–2013 w ramach programu „Uczenie się przez całe życie”.

1. Działania w dziedzinie edukacji i kształcenia ustawicznego realizowane w programach Unii Europejskiej

W dokumencie „Decyzja nr 1720/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 listopada 2006 r. ustanawiająca program działań w zakresie uczenia się przez całe życie” zawarto strategiczny cel związany z rozwojem gospodarki unijnej i systemów kształcenia²: „Na posiedzeniu Rady Europejskiej w Lizbonie w dniach 23–24 marca 2000 r. przed Unią Europejską postawiono strategiczny cel, by gospodarka unijna stała się najbardziej konkurencyjną i dynamiczną gospodarką świata opartą na wiedzy, zdolną do utrzymania trwałego wzrostu gospodarczego z większą liczbą miejsc pracy i lepszymi miejscami pracy oraz większą spójnością społeczną, a także zwrócono się do Rady ds. Edukacji o podjęcie ogólnych rozważań na temat konkretnych przyszłych celów systemów kształcenia, skupiając się na wspólnych problemach i priorytetach z jednoczesnym uwzględnieniem narodowej różnorodności”.

W rozdziale pierwszym dokumentu „Decyzja nr 1720/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 listopada 2006 r., ustanawiająca program działań w zakresie uczenia się przez całe życie” ustanowiono program działań wspólnotowych, zwany dalej programem „Uczenie się przez całe życie”³. Ogólnym celem programu „Uczenie się przez całe życie” jest przyczynianie się, poprzez uczenie się przez całe życie, do rozwoju Wspólnoty jako społeczeństwa opartego na wiedzy, charakteryzującego się trwałym rozwojem gospodarczym, liczniejszymi i lepszymi miejscami pracy oraz większą spójnością społeczną przy jed-

¹ <http://erasmusplus.org.pl/o-programie/> (12.02.2015 r.).

² <http://www.llp.org.pl> (12.02.2015 r.).

³ Tamże.

noczesnym zapewnieniu należytej ochrony środowiska naturalnego dla przyszłych pokoleń. Zwrócono uwagę również na to, iż w szczególności program ten ma na celu sprzyjanie wymianie, współpracy i mobilności pomiędzy systemami edukacji i szkoleń w obrębie Wspólnoty, tak by stały się światowym wzorcem jakości. W kolejnych punktach art. 1 tego dokumentu zawarto cele szczegółowe programu „Uczenie się przez całe życie”. Zaliczono do nich: przyczynianie się do rozwoju uczenia się przez całe życie na wysokim poziomie, a także propagowanie osiągnięcia jak najlepszych wyników, innowacji oraz europejskiego wymiaru systemów nauczania i praktyki w tej dziedzinie, przyczynianie się do zwiększonego uczestnictwa w uczeniu się przez całe życie osób w każdym wieku, w tym osób o szczególnych potrzebach edukacyjnych oraz grup defaworyzowanych, niezależnie od ich środowiska społeczno-gospodarczego, wspieranie tworzenia innowacyjnych i opartych na technologiach informacyjno-komunikacyjnych treści, usług, metodologii uczenia oraz praktyk w zakresie uczenia się przez całe życie, wzmacnianie roli uczenia się przez całe życie w tworzeniu poczucia obywatelstwa europejskiego opartego na zrozumieniu i poszanowaniu praw człowieka oraz zasad demokracji, a także zachęcaniu do tolerancji i szacunku dla innych narodów i kultur.

W art. 2 pkt 29 zdefiniowano pojęcie „uczenie się przez całe życie”. Zgodnie z tą definicją „uczenie się przez całe życie” oznacza kształcenie ogólne, szkolenie i kształcenie zawodowe, a także kształcenie pozaformalne i nieformalne podejmowane przez całe życie, dzięki czemu ulega polepszeniu poziom wiedzy, umiejętności i kompetencji wymaganych z perspektywy osobistej, obywatelskiej, społecznej lub zawodowej. Uczenie się przez całe życie obejmuje korzystanie z doradztwa zawodowego i poradnictwa. Program „Uczenie się przez całe życie” został tak skonstruowany, że wspiera i uzupełnia działania podejmowane przez państwa członkowskie, przy pełnym poszanowaniu ich odpowiedzialności za systemy edukacji i szkoleń oraz ich różnorodności kulturowej i językowej. W związku z tym cele programu „Uczenie się przez całe życie” realizowane są w ramach czterech programów sektorowych, jednego programu międzysektorowego oraz programu Jean Monnet, które nazywane są „programami szczegółowymi”. Programy szczegółowe to: program Comenius, program Erasmus, program Leonardo da Vinci oraz program Grundtvig. Program Comenius dotyczy potrzeb dydaktycznych osób korzystających z edukacji na poziomie przedszkolnym i szkolnym do końca szkoły średniej, a także instytucji i organizacji zapewniających kształcenie w tym zakresie.

Program Erasmus dotyczy potrzeb dydaktycznych osób korzystających z edukacji na poziomie studiów wyższych, szkolenia i kształcenia zawodowego na poziomie studiów wyższych, bez względu na długość kursu lub ich kwalifikacje, w tym studia doktoranckie, a także potrzeb instytucji i organizacji zapewniających kształcenie w tym zakresie. Program Leonardo da Vinci dotyczy potrzeb dydaktycznych osób korzystających ze szkolenia i kształcenia zawodowego,

poza szkoleniem i kształceniem zawodowym na poziomie studiów wyższych. Program Grundtvig dotyczy potrzeb dydaktycznych osób korzystających z wszelkich form kształcenia dorosłych, a także potrzeb instytucji i organizacji zapewniających kształcenie w tym zakresie. Program Jean Monnet wspiera instytucje i działania w dziedzinie integracji europejskiej. Obejmuje następujące trzy kluczowe działania: „Akcja Jean Monnet”, dotacje operacyjne w celu wsparcia określonych instytucji zajmujących się sprawami integracji europejskiej, dotacje operacyjne w celu wsparcia innych instytucji i stowarzyszeń europejskich działających w dziedzinie edukacji i szkoleń⁴.

W rozdziale czwartym dokumentu „Decyzja nr 1720/2006/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 listopada 2006 r., ustanawiająca program działań w zakresie uczenia się przez całe życie” szczegółowo określa się dostęp do programu Grundtvig, cele programu Grundtvig, działania w ramach tego programu i przyznane środki. Program Grundtvig skierowany jest do: osób uczestniczących w kształceniu dorosłych, instytucji lub organizacji oferujących możliwość kształcenia dorosłych, nauczycieli i pozostałego personelu tych instytucji lub organizacji, placówek zajmujących się kształceniem lub doskonaleniem kadry kształcącej dorosłych, stowarzyszeń i przedstawicieli osób związanych z kształceniem dorosłych, w tym stowarzyszeń osób uczących się i nauczycieli, podmiotów świadczących usługi doradztwa zawodowego i poradnictwa dotyczące dowolnych aspektów uczenia się przez całe życie, osób i podmiotów odpowiedzialnych za systemy i strategie w zakresie dowolnych aspektów kształcenia dorosłych na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym, ośrodków badawczych i podmiotów zajmujących się kwestiami uczenia się przez całe życie, przedsiębiorstw, organizacji non profit, organizacji ochotniczych i pozarządowych, szkół wyższych.

2. Program Erasmus+

Program Erasmus+ oficjalnie zainaugurowano 24 stycznia 2014 r. w Nikozji. Jest to nowy program Unii Europejskiej w dziedzinie edukacji, szkoleń, młodzieży i sportu⁵. W odniesieniu do organizacji związanych z edukacją osób dorosłych – jak już wspomniano – realizuje Akcje 1 i 2 programu Erasmus+ w zakresie działań sektora Erasmus+ Edukacja dorosłych. Oferuje wsparcie finansowe dla instytucji i organizacji działających w obszarze edukacji i szkoleń, młodzieży oraz sportu w Europie⁶.

⁴ <http://www.llp.org.pl> (12.02.2015 r.).

⁵ http://erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2014/02/E+FAQ_ogolne_09_04_2014.pdf (12.02.2015 r.).

⁶ http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_en.htm (12.02.2015 r.).

W rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1288/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. ustanawiającym „Erasmus+”⁷: unijny program na rzecz kształcenia, szkolenia, młodzieży i sportu znajdują się informacje dotyczące zakresu programu, okresu wdrażania, celu oraz akcji⁷. W rozdz. I, art. 1 umieszczono informacje odnośnie do dziedzin objętych przez program: kształcenie i szkolenie na wszystkich poziomach w perspektywie uczenia się przez całe życie, w tym kształcenie szkolne (Comenius), szkolnictwo wyższe (Erasmus), międzynarodowe szkolnictwo wyższe (Erasmus Mundus), kształcenie i szkolenie zawodowe (Leonardo da Vinci) oraz uczenie się dorosłych (Grundtvig). W art. 2 na użytek powyższego rozporządzenia wprowadzono bardzo istotne definicje:

- „*uczenie się przez całe życie*”, które oznacza całość kształcenia ogólnego, kształcenia i szkolenia zawodowego oraz uczenia się pozaformalnego i nieformalnego podejmowanego na wszystkich etapach życia, których wynikiem jest rozwój wiedzy, umiejętności, kompetencji lub uczestnictwa w społeczeństwie w perspektywie osobistej, obywatelskiej, kulturowej, społecznej lub zawodowej; uczenie się przez całe życie obejmuje również korzystanie z usług doradztwa i poradnictwa;
- „*uczenie się pozaformalne*”, które odbywa się poprzez zaplanowane działania (w postaci celów i czasu przeznaczanego na naukę), w którym obecna jest pewna forma wsparcia (na przykład relacja uczeń – nauczyciel), a które nie jest częścią formalnego systemu kształcenia i szkolenia;
- „*uczenie się nieformalne*”, które oznacza uczenie się wynikające z codziennych działań związanych z pracą, rodziną lub czasem wolnym, które nie jest zorganizowane ani ustrukturyzowane poprzez cele, czas uczenia się ani wsparcie w uczeniu się; z perspektywy uczącego się może być ono niezamierzony;
- „*mobilność edukacyjna*”, która oznacza fizyczne przeniesienie się do państwa innego niż państwo zamieszkania w celu podjęcia studiów, szkolenia lub innego rodzaju uczenia się pozaformalnego i nieformalnego; może ona przyjąć formę staży, przygotowania zawodowego, wymian młodzieży, wolontariatu, nauczania lub uczestniczenia w doskonaleniu zawodowym; może ona obejmować działania przygotowawcze, takie jak kursy języka państwa przyjmującego, a także wysyłanie, przyjmowanie i działania następcze;
- „*mobilność wirtualna*”, która oznacza wiele działań wspieranych za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych, łącznie z uczeniem się za pomocą mediów elektronicznych organizowanych na szczeblu instytucjonalnym, które pozwalają zdobywać lub ułatwiają zdobywanie transnarodowego

⁷ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1288/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. ustanawiające „Erasmus+”: unijny program na rzecz kształcenia, szkolenia, młodzieży i sportu, <http://erasmusplus.org.pl/dokumenty/> (12.02.2015 r.).

lub międzynarodowego wspólnego doświadczenia w kontekście nauczania lub uczenia się.

Program Erasmus+ opiera się na osiągnięciach z ponad 25 lat funkcjonowania europejskich programów na rzecz kształcenia i szkolenia młodzieży obejmujących współpracę w wymiarze zarówno wewnątrzunijnym, jak i międzynarodowym.

3. Program Erasmus+ i działania związane z mobilnością wirtualną

Erasmus+ jest wynikiem połączenia europejskich programów realizowanych przez Komisję w latach 2007–2013⁸. Na uwagę zasługuje sektor Erasmus+ Edukacja dorosłych. Jest to – jak już wspomniano – sektor realizujący Akcje 1 i 2 programu Erasmus+ w odniesieniu do instytucji związanych z edukacją osób dorosłych. Kontynuuje założenia programu Grundtvig, działającego w latach 2007–2013 w ramach programu „Uczenie się przez całe życie”. Erasmus+ Edukacja dorosłych promuje również udział w działaniach scentralizowanych programu Erasmus+ (Akcja 3), zarządzanych przez Agencję ds. Kultury i Sektora Audiowizualnego (EACEA) w Brukseli. Akcja 1 obejmuje działania związane z mobilnością edukacyjną – mobilnością kadry. W ramach Akcji 1 organizacje związane z edukacją dorosłych mogą wysyłać za granicę swoich pracowników. W zamierzeniu ma to umożliwić podniesienie kompetencji, a w konsekwencji zapewnić rozwój oferty edukacyjnej danej organizacji i lepszą współpracę międzynarodową. Organizowane wyjazdy mają służyć nie tylko podniesieniu kompetencji i zdobyciu nowych doświadczeń związanych ze wspieraniem uczenia się dorosłych, ale również mogą być okazją do poprawy znajomości języków obcych i poszerzenia wiedzy o innych kulturach. Akcja 2 obejmuje współpracę na rzecz innowacji i dobrych praktyk – Partnerstwa strategiczne⁹. W ramach tej akcji umożliwia się wymianę doświadczeń i rozszerzenie współpracy pomiędzy organizacjami i instytucjami zajmującymi się edukacją dorosłych z różnych krajów. Celem Akcji 2 jest zwiększanie dostępu dorosłych słuchaczy do atrakcyjnej oferty edukacyjnej i ułatwianie uznawania efektów uczenia się.

Współpraca organizacji partnerskich powinna obejmować wypracowanie nowych sposobów wspierania uczenia się dorosłych oraz stworzenie nowej oferty edukacyjnej, lepiej dostosowanej do potrzeb słuchaczy. Dotyczy to wymiany doświadczeń i dobrych praktyk w celu podnoszenia jakości działań edukacyjnych w obszarze edukacji dorosłych, rozwijanie i testowanie nowych programów, metod i podejść w uczeniu się dorosłych, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii oraz upowszechnianie i zadbanie o wdrożenie efektów tych

⁸ Przewodnik po programie Erasmus+, <http://erasmusplus.org.pl/dokumenty/> (12.02.2015 r.).

⁹ <http://erasmusplus.org.pl/edukacja-doroslych/akcja-2/> (12.02.2015 r.).

prac, wspólne wydarzenia edukacyjne dla kadry zaangażowanej w projekt, działania ułatwiające uznawanie wiedzy, umiejętności i kompetencji nabytych w drodze uczenia się formalnego, pozaformalnego i nieformalnego.

W zakresie działań dotyczących mobilności wirtualnej na uwagę zasługuje publikacja „Jak realizować wirtualną praktykę! Przewodnik dotyczący zastosowania mobilności wirtualnej w systemie praktyk międzynarodowych”. Publikacja powstała w ramach projektu EU-VIP realizowanego od października 2009 r. do września 2011 roku¹⁰. Wirtualna mobilność wykorzystująca najnowsze osiągnięcia technologii informatycznych i telekomunikacyjnych oferuje możliwości wspomagające lub nawet umożliwiające realizację międzynarodowych praktyk. Przewodnik dotyczy trzech podmiotów biorących udział w międzynarodowym szkoleniu: instytucji szkolnictwa wyższego, studenta, firmy oraz ich wzajemnego współdziałania. Przedstawiono możliwości wykorzystania mobilności wirtualnej w poszczególnych fazach praktyki: przed rozpoczęciem praktyki, podczas trwania praktyki i po jej zakończeniu¹¹.

W programie Erasmus+ zadbano również o materiały multimedialne. Utworzono mediatekę, która stanowi centrum informacji i źródło dokumentacji multimedialnej o programie Erasmus+, zawierające publikacje, prezentacje i filmy. Na szczególną uwagę zasługują działania związane z udostępnianiem materiałów, wyjazdami w celach edukacyjnych, współpracą międzysektorową, tj. projektami łączącymi instytucje z sektora kształcenia i szkolenia zawodowego, szkolnictwa wyższego, ogólnego, edukacji dorosłych oraz edukacji pozaformalnej (pozaszkolnej) w zakresie nauki języków obcych.

We wrześniu 2013 r., w ramach inicjatywy Otwieranie Edukacji, Komisja Europejska uruchomiła portal Otwarta Edukacja Europa¹². Celem inicjatywy Otwieranie Edukacji jest zunifikowanie dostępu do otwartych zasobów edukacyjnych, co ma ogromne znaczenie w przypadku edukacji dorosłych. Główny cel portalu Otwarta Edukacja Europa stanowi umożliwienie dostępu do wszystkich istniejących Europejskich Otwartych Zasobów Edukacyjnych w różnych językach uczniom, nauczycielom oraz pracownikom naukowym.

Jest to platforma dynamiczna zbudowana przy użyciu nowatorskich i ogólnodostępnych technologii, oferująca narzędzia do komunikacji, wymiany i dyskusji. Na portalu wyróżnia się trzy sekcje: *Odnajdź*, *Udostępnij* oraz *Więcej*. W sekcji *Odnajdź* można przeglądać kursy oraz Otwarte Zasoby Edukacyjne stworzone przez czołowe instytucje europejskie. W sekcji *Udostępnij* istnieje możliwość wymiany myśli i dyskusji o istniejących rozwiązaniach poprzez publikacje wpisów na blogu, wydarzeń oraz uczestnictwo w rozmaitych dysku-

¹⁰ <http://www.euvip.eu/EU-VIP/EU-VIP/about.html> (12.02.2015 r.).

¹¹ http://www.euvip.eu/resources/D7_1-QG-PL.pdf (12.02.2015 r.).

¹² Open Education Europa, http://www.openeducationeuropa.eu/pl/about_this_portal (12.02.2015 r.).

sjach tematycznych. Sekcja *Więcej* zawiera artykuły e-learning – największego i najczęściej odwiedzanego czasopisma elektronicznego o edukacji otwartej i nowych technologiach – dostarcza również wyczerpujących informacji o projektach finansowanych przez UE oraz najnowszych informacji na temat otwartej edukacji, a także najnowszych artykułów naukowych.

W październiku 2014 r. Komisja Europejska przedstawiła najnowszą wersję swojej strony dedykowanej społeczności związanej z obszarem uczenia się dorosłych – EPALE¹³. EPALE ma zapewniać wiele specjalnych narzędzi, które sprawią, iż stanie się główną witryną internetową w dziedzinie uczenia się dorosłych w Europie. Zaoferuje interaktywne sieci, dzięki którym użytkownicy z całej Europy będą mogli kontaktować się ze sobą, brać udział w dyskusjach i wymieniać się dobrymi praktykami. Na stronie internetowej EPALE znajdują się informacje o e-Platformie na rzecz uczenia się dorosłych: „EPALE to wielojęzyczna i otwarta społeczność finansowana przez Komisję Europejską, która jest najnowszą inicjatywą podjętą w ramach zobowiązania do podnoszenia jakości oferty uczenia się dorosłych w Europie. Tutaj możesz dowiedzieć się więcej na temat polityki UE na rzecz uczenia się dorosłych. Witryna została zaprojektowana z myślą o nauczycielach, szkoleniowcach, badaczach, pracownikach naukowo-dydaktycznych, decydentach i wszystkich innych osobach zajmujących się zawodowo edukacją dorosłych w Europie. Platforma EPALE będzie zorganizowana wokół pięciu głównych tematów dotyczących edukacji dorosłych. Wśród wybranych przez was tematów znalazły się: wsparcie konsultacyjne osoby uczącej się; środowiska osoby uczącej się i umiejętności życiowe. Będziemy was także informować na bieżąco o zmianach w polityce edukacji dorosłych i najlepszych praktykach w zakresie podnoszenia jakości waszej pracy”¹⁴.

Platforma EPALE jest finansowana przez Komisję Europejską i zarządzana za pośrednictwem Agencji Wykonawczej ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego. Dostawcą jest Centralne Biuro, odpowiedzialne za organizację wydarzeń i innych działań w ramach EPALE.

Zakończenie

W latach 2000–2002, w dokumentach Komisji Europejskiej i Rady Unii Europejskiej wypracowane zostały zasady stanowiące podstawę tworzenia europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie (ang. *lifelong learning* – LLL). Dlatego też w wielu programach Unii Europejskiej znajduje się wiele aktywności w dziedzinie edukacji. Na szczególną uwagę w unijnych projektach zasługuje edukacja dorosłych. Obecnie funkcjonuje program Erasmus+, oficjalnie zainau-

¹³ <http://erasmusplus.org.pl/epale/> (12.02.2015 r.).

¹⁴ <http://ec.europa.eu/epale/pl/about> (12.02.2015 r.).

gurowany 24 stycznia 2014 r. w Nikozji. W ramach prac tego projektu działa sektor Erasmus+ Edukacja dorosłych. W celu podnoszenia jakości oferty uczenia się dorosłych w Europie stworzono wiele możliwości uzyskania i podniesienia kwalifikacji zawodowych, korzystania z dostępu do otwartych zasobów edukacyjnych. Funkcjonuje wiele dynamicznych, elektronicznych platform na rzecz uczenia się dorosłych w Europie, na uwagę zasługuje platforma EPAL oraz portal Otwarta Edukacja Europa.

Bibliografia

- <http://ec.europa.eu/epale/pl/about> (12.02.2015 r.).
- http://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/index_en.htm (12.02.2015 r.).
- <http://erasmusplus.org.pl/edukacja-doroslych/akcja-2/> (12.02.2015 r.).
- <http://erasmusplus.org.pl/epale/> (12.02.2015 r.).
- <http://erasmusplus.org.pl/o-programie/> (12.02.2015 r.).
- http://erasmusplus.org.pl/wp-content/uploads/2014/02/E+FAQ_ogolne_09_04_2014.pdf (12.02.2015 r.).
- <http://www.euvip.eu/EU-VIP/EU-VIP/about.html> (12.02.2015 r.).
- http://www.euvip.eu/resources/D7_1-QG-PL.pdf (12.02.2015 r.).
- <http://www.llp.org.pl> (12.02.2015 r.).
- <http://www.llp.org.pl> (12.02.2015 r.).
- Open Education Europa http://www.openeducationeuropa.eu/pl/about_this_portal (12.02.2015 r.).
- Przewodnik po programie Erasmus+ <http://erasmusplus.org.pl/dokumenty/> (12.02.2015 r.).
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1288/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. ustanawiające „Erasmus+”: unijny program na rzecz kształcenia, szkolenia, młodzieży i sportu, <http://erasmusplus.org.pl/dokumenty/> (12.02.2015 r.).